

Marcel Mauss: THE GIFT – forms and functions of exchange in archaic societies

1. TEZA

- v arhaičnih skupnostih so socialni fenomeni med seboj odvisni in povezani, so polje realizacije religijskega, pravnega, moralnega in ekonomskega izražanja (socialni fenomeni darovanja, totalnih prestacij in potlača)

- 1. teza: prestacije, ki so v teoriji prostovoljne, nezainteresirane in spontane so pravzaprav v celoti visoko kulturno determinirane in zadevajo nezavedno upoštevanje načel – ta načela vsi upoštevajo, ne da bi se jih zavedali – so zunaj kontrole razuma!

- OBLIGATORNOSTI (dajanje + sprejemanje)
- RECIPROČNOSTI, dar mora biti povrnjen in prav kultura določa, kaj je ustrezen protidar
- EKVIVALENTNOSTI, dar se vedno vrne s simbolnim ekvivalentom ali presežkom (potlač)
- SOCIALNOSTI, vzpostavljanje kooperativnih vezi tam, kjer jih prej ni bilo (→ ohranjanje vezi → definicija funkcije vezi → definicija socialne distance vezi)

- 2. teza: v zvezi z načelom recipročnosti: v daru samem biva neka »sila«, ki prisili prejemnika, da dar vrne – kaj je tista sila?

- 3. teza: ista moralnost in ekonomija sta na delu tudi danes – Durkheim: neevropske družbe so enostavne in jih je lažje preučevati kot kompleksne Zah. družbe, zakoni »sui generis« v vseh družbah funkcionirajo isto → proučevanje arhaičnih skupnosti zaradi manjše kompleksnosti institucij

- ločevanje na obvezne prestacije in svobodna darila ni tako staro, kot mi mislimo (Rim...)

- ekonomski trg ni nastal s prihodom denarja, obstajal je že prej, v vseh nam znanih družbah

2. METODA

- komparativna metoda proučevanja ljudstev Polinezije, Melanezije, SZ Amerike in SV Sibirije

- študija socialnega življenja teh ljudstev od zunaj – kot antropolog, in od znotraj – kot pripadnik proučevanih ljudstev; tu gre za upoštevanje pomena, ki ga ljudstvo pripisuje določeni instituciji

- Mauss je to počel iz svojega stanovanja v Parizu, tako, da je študiral dobro dokumentirano etnografsko gradivo

- podrobno poznavanje oceanskih jezikov mu je omogočilo študije institucij, ki jih tudi terenski delavec sam ni opazoval → upoštevanje jezika, besedišča, pomenov in lokalnih posebnosti

3. LOGIKA ARGUMENTACIJE

ARHAIČNE DRUŽBE – vsa 4 načela darovanja (potrditev 1. in 2. teze)

:: SAMOA ::

- polinezija, sistem totalnih prestacij (sodeluje celoten klan, preko enega poglavarja – pogodba tako zavezuje vse člane v klanu in vse njihovo imetje - skupine in ne individualne osebe so tiste, ki si izmenjujejo stvari in sklepajo pogodbe – so moralne osebe, izmenjujejo pa si poleg materialnih dobrin tudi uslužnost, zabave, rituale, vojaško asistenco, ženske, otroke, plese in gostije) – sankcija za neizpolnjeno proti-prestacijo je javno ali zasebno vojno stanje

- 2 elementa potlača: bogastvo ima mano in nakazuje prestiž, čast + absolutna obligacija vrnitve daru

- moško in žensko imetje – cross-cousin marriage; izmenjava imetja

- mož da svojega otroka sestri in njenemu možu – sestrin mož je otrokov materni stric in otrok je njegov »tonga« - del ženskega imetja

- za očeta je njegov sin »oloa«, črpališče tujega bogastva

- gre za izmenjavo nativnega in tujega imetja

:: MAORI ::

- dar se imenuje tonga in je vozilo »mane« (magične, religijske moči)

- tonga je vezana na lastnika, klan zemljo; duh v tongi pa se imenuje »hau«

- toga uniči tistega, ki jo prejme, če ta ne vrne ustreznega protidaru

- ko lastnik zapusti tongo, ta še vedno vsebuje del njega

- »hau« se hoče vrniti nazaj v domovino, preko ekvivalentne tonge (utu)

:: ALJASKA in SV SIBIRIJA ::

- Eskimi; darovi bogovom oz. ljudem, ki jih naseljuje duh nekega boga
- moške se zamaskirajo v inkarnacijo duha, katerega ime nosijo in se vedejo kot predstavniki tistega duha
- transakcije v tem primeru ne zadevajo zgolj ljudi in stvari, temveč tudi bogove in duhove prednikov
- gre za darovanje bogovom, ki so pravi lastniki imetja, prosijo jih za dovoljenje, kadar hočejo kaj narediti z »njihovo« zemljo – darujejo zato, da so jim bogovi naklonjeni

:: ANDAMANSKI OTOKI:: (Radcliffe-Brown)

- prostovoljno – obligatorne izmenjave
- moralni razlogi za izmenjavo darov – sklepanje prijateljstva – nezmožnost zavrnitve daru, tekmovanje v radodarnosti
- darovanje med moškim in žensko ter med družinama obeh zakoncev – družini sta nato v stalnem dolžniško upniškem razmerju)

:: TROBRIANDCI – melanezija ::

- potlač → → tekmovalen, agonističen tip totalne prestacije
- tekmovanje v »radodarnosti«
- KULA – intra in interplemenska izmenjava mwali in soulawa (zapestnic in ogrlic)
- kula kot obroč, v katerega so vpeta vsa plemena in okrog katerega se redno pomikajo v času in prostoru
- izmenjavo darov opravljajo poglavarji, ta pa poteka navidez skromno in nezainteresirano (v času kule poteka tudi »gimwali« - izmenjava ostalih dobrin, napeto barantanje, ki ni vredno kule)
- kula predmeti imajo mitske in magične lastnosti, zato se jih ne sme zadržati dlje kot obdobje med 2 kulama
- vmesni dar ob nezmožnosti vrnitve ustreznega ekvivalenta – to še ni pravi protidar – načela darovanja se tu dosledno upoštevajo, čeprav se jih sami ne zavedajo

:: SZ AMERIKA ::

- potlač
- ukvarjajo se z lovom in ribolovom
- spomladi in poleti lovijo losose in nabirajo jagodičevje, pozimi pa se vsi skoncentrirajo v »mestih« in prirejajo gostije – stalni obiski in gostije, ki trajajo zelo dolgo (skonzumirajo vse kar so nabrali čez leto)
- nikjer na svetu ni ponos, prestiž tako tesno vezan z možnostjo »zapravljanja« in z dolžnostjo vrnitve protidaru, ki presega vrednost prvega daru
- darujejo vse svoje imetje, včasih ga tudi uničijo (tako pokažejo, da nočejo ničesar v zameno – kar je znak bogastva)
- večjo čast ima tisti, ki je večim dolžnik
- potlač kot totalna institucija
  - * religijskosti/mitskosti – poglavarji so inkarnacije bogov (nosijo njihovo ime)
  - * ekonomskosti – ocena vrednosti daru in njegova vrnitev
  - * družbenosti – ponovno snidenje klanov, plemen
  - * pravnosti – pogodbene oblike, človeški faktor
- darovi imajo moralno in materialno vrednost, gre za posojanje in ne prodajo

- Grška, Rimska in Semitska civilizacija niso vedno ločevale med STVARMi in OSEBAMI – to ločevanje je ključno za nastanek imetja, izoliranosti in izmenjave

:: STARI RIM :: osebno pravo in pravo pravo

- »nexum« - najstarejša oblika rimske pogodbe (umirjena transakcija)
- religijski pomen, magičnost in moč predmeta transakcije

- v predmetih transakcije obstaja vez, ki ni le religijskega izvora, temveč je ustvarjena skozi geste in besede legalnega formalizma
- predmet je vedno označen z družinskim pečatom – dokler novi lastnik ne vrne ustreznega protidaru
- novi lastnik je tako vezan na prejšnjega preko »duha« te stvari
- posedovanje stvari spremeni imetnika v spiritualno in moralno inferiornega
- prvotni imetnik izroči svojo stvar, se od nje odveže in jo izroči prejemniku -s tem ga kupi; le-ta dar sprejme in se hkrati tudi zaveda, da je on sam kupljen, dokler ne izroči protidaru

:: INDIJA :: teorija daru

- 2 potlača: Tibeto-Burmanci in Austro-Azijati
- pravo darovanje je med 800 p.n.š. in 300 n.š. veljalo za vse ljudi, kasneje pa le za Brahmane
- darovanje je bilo obligatorno, predmeti so imeli posebne lastnosti in bili del človekove osebnosti
- dar se povrne v tem življenju in v onem (v reinkarnacijah)
- dar prinese donorju ekvivalentno ali višje povračilo
- zemlja, hrana,.. karkoli nekdo podari, vse stvari so posebljene in same hočejo biti podarjene in nato povrnjene (v sami naravi hrane je, da se jo deli, drugače se ubije njena esenca)
- darovanje hrane: prejemnik je odvisen od značaja donorja; dar je nekaj, kar je obvezno sprejeti in hkrati nevarno sprejeti
- vse imetje je tu le zato, da se daruje
- nikjer pa ni povezava med darom in lastnikom tako očitna kot pri obdarovanju z živino – gre za identifikacijo lastnika z dušo živine, ko odda njo, odda tudi del sebe
- Brahmani zavračajo trg in ostajajo zvesti ekonomiji in morali starih Indo-Irskih pastirjev

:: GERMANSKE DRUŽBE :: zaobljuba in dar

- dolgo so bili brez trga kot ga poznamo danes; cena, nakup in prodaja so novejšega izvora
- potlač med plemeni, poglavarji, znotraj plemen in klanov
- poročna ceremonija – gostje so dali darove, ki so pogosto presegali vrednost same ceremonije – izobilje darov naj bi bilo merilo plodnosti mladega para
- »wadium« = kot »nexum« = zaobljuba; stvar, dana kot zaobljuba, mora biti dana in povrnjena
- »wadium« je kot jamstvo, ki omogoča obema partnerjema, da drug na drugega reagirata – nekdo poseduje nekaj od drugega, ki je lahko to stvar uročil
- 2 karakteristiki, ki ponazarjata moč »wadiuma«
  - * obljava ustvari obligacijo in velja kot vezna moč, ponazarja pa tudi čast, avtoriteto in mano donorja
  - * nevarnost sprejeti obljubo; ne le donor, tudi prejemnik je vezan nanjo (nezaupanje v dar)
- nevarnost, ki jo dar predstavlja, lepo simbolizira beseda »GIFT«

ZAKLJUČKI

1. MORALNI

- danes tudi velja načelo obligatornosti
- nepovrnjen dar moralno degradira dolžnika
- dobrotelost prizadane prejemnika, ker ne more povrniti
- vedno moramo vrniti več kot smo prejeli
- darovi imajo osebnost darovalca, zato jih je pred predajo potrebno »odvezati«
- dolgo časa je trajalo, da so potomci umetnikov, znanstvenikov in pisateljev dobili pravice nad deli
- delavec posveti del svojega življenja šefu in del življenja skupnosti, zato zgolj plača ni ustrezno protiplačilo – še zavarovanje prosti nezaposlenosti, starosti in smrti (hoče kompenzacijo za svoje »darilo« tovarni)
- poziv k vrnitvi k »arhaičnim« motivom za darovanje: veselje javnega darovanja, veselje ob gostoljubju in gostijah
- nove, sodobne oblike totalnih prestacij

2. POLITIČNI IN EKONOMSKI

- nekonformnost darovanja z utilitarizmom (korist)
- v arhaičnih družbah imajo predmeti menjave magično moč in so povezani s klanom in posamezniki – ekonomija in religijskost
- klani so v stalnem ekonomskem razmerju, ki ima malo skupnega z materializmom – so dosti manj »prozaični«
- Trobriandci so hibrid med (ne)svobodnimi prestacijami in (ne)popolno zainteresiranimi in utilitarnimi izmenjavamni – transakcije segajo od »čistega daru« do pogajalskih izmenjav (čisti dar med moškim in žensko – ženska vrne s spolnimi uslugami)
- ti darovi niso spontani in »nezainteresirani«, so proti-prestacije in niso zgolj vrnitev protidaru, ampak predvsem ohranitev vezi, ki je profitabilna
- imajo pravico odklonitve daru, vendar tega nihče ne stori – sorodnost z nami
- Trobriandski poglavar je kot kapitalist, ki ve kako zapraviti svoj denar tako, da bo na koncu še bogatejši
- tisti, ki hoče vstopiti v pogodbo, išče profit v smislu družbene superiornosti
- »denar« kot prestiž in sredstvo nadvlade drugih
- danes: »homo-oeconomicus« - človek je postal preračunljiv stroj
- individualne potrebe kalijo mir celote

3. SOCIOLOŠKI IN ETIČNI

- totalni fenomeni (prestacije, potlač) vključujejo celo družbo, vse njene člane in vse njihovo imetje + vse institucije v njej
- totalni fenomeni so:
  - * legalni/pravni: individualne in kolektivne pravice; organizirani in moralni ter v interesu tako razredov kot tudi klanov in družin
  - * religiozni: animize, magija in difuzija religijske mentalitete
  - * ekonomski: vrednost, utilitarnost, interes, ugodje, bogastvo, akumulacija
  - * estetski: plesi, pesmi, prireditve, hrana, gostije
  - * morfološki: več oblik; vse kar se zgodi na združenjih, predvideva skupnosti, zavezništva, ki trajajo dlje kot sezono potlača
- bistvo = sistemi so TOTALNI in kot take jih moramo tudi proučevati, če hočemo dojeti bistvo – njihov potek in živ aspekt
- opazovanje sistema kot totalnega socialnega fenomena ima 2 prednosti:
  - * prednost v »generalnosti« - dejstva in pojavi, ki so široko razširjeni, imajo večjo možnost, da so univerzalni
  - * opazovanje totalnih dejstev v praksi, kot so v resnici (družba niso zgolj pravila in ideje, ampak tudi ljudje in obnašanje)
- sociologi so v preteklosti analizirali abstrahirana dejstva, morali pa bi analizirati fenomene kot celoto, tako raziskovanje je tudi bolj zanimivo in obrodi več sadov